

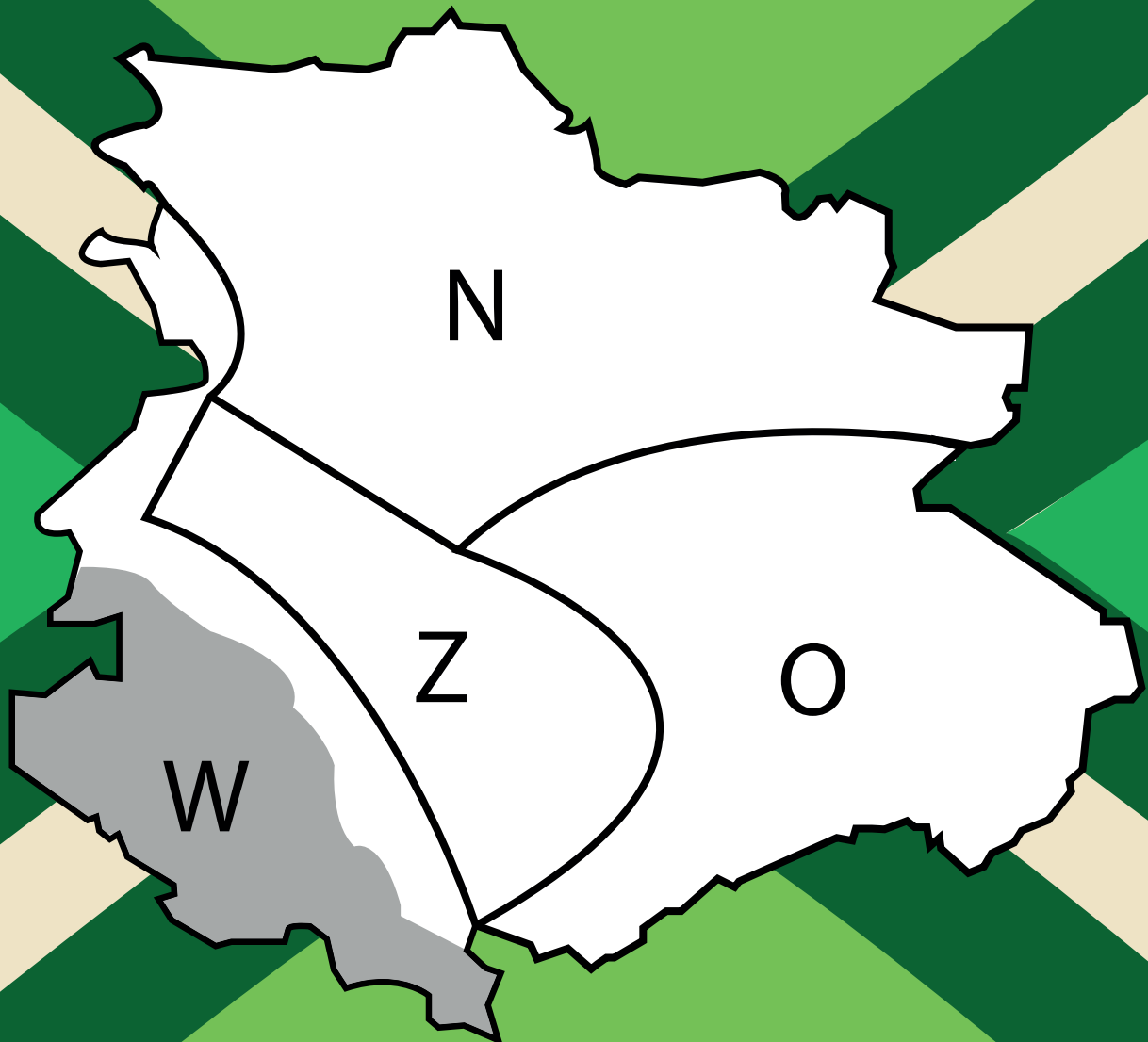
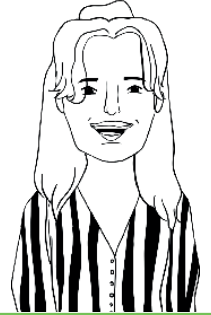

rijksuniversiteit
groningen

Van Old naar Jong: Achterhooks

Leerkrachthandleiding

rug.nl/basisscholen

Colofon

Het Achterhoeks lesprogramma is ontwikkeld door de Scholierenacademie samen met prof. dr. Martijn Wieling en zijn team, het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (ECAL), de Zwarte Cross (Feestfabriek AKG BV) en de Nationale Wetenschapsagenda (NWA). Het lespakket bestaat uit een leerkrachthandleiding, opdrachtkaarten voor leerlingen en een poster voor in de klas. Het pakket is te gebruiken in combinatie met de app 'Van Old naar Jong'. Aanvullende informatie en downloads zijn beschikbaar via www.rug.nl/lespakketten.

Redactie: Karen de Bot en Douwe van der Tuin

Vormgeving: Dian Oterdoom

Illustratie Suzan en Freek: Laura Ietswaart

Bij samenstelling van dit lespakket is getracht alle rechthebbenden te achterhalen en te contracteren. Indien u meent dat dit niet het geval is, dan kunt u contact opnemen met scholierenacademie@rug.nl

Introductie

Deze leerkrachthandleiding is deel van het lespakket 'Achterhooks: Van Old naar Jong'. Het lespakket bestaat uit een 10-weeks programma waarin leerlingen leren over en waardering krijgen voor de Achterhoekse varianten van de Nedersaksische streektaal en zelf onderzoek gaan doen naar de Achterhoekse streektaal in hun omgeving. De leerlingen leren dat de regio waarin ze wonen een eigen taal heeft en ze leren eenvoudige zinnen en woorden in het Achterhoeks te lezen en te begrijpen. Voor dit programma heb je de opdrachtenkaarten nodig en de poster van de Achterhoek. Daarnaast is het nodig de app 'Van Old naar Jong' te installeren op de beschikbare tablets voor de leerlingen. Met deze app kunnen leerlingen oefenen met het verstaan, lezen, schrijven en spreken van het Achterhoeks. Extra materialen en printversies zijn te downloaden op: www.rug.nl/achterhoeks.

Het Achterhoeks is in verschillende varianten in te delen. Omdat we niet alle varianten kunnen onderzoeken, hebben we ervoor gekozen om de Achterhoek in te delen in vier windstreken en werken we dus met samengenomen varianten.

Achterhoeks en Liemers

Dit lespakket gaat over het Achterhoeks, een variant van het Nedersaksisch. We zijn ons ervan bewust dat De Liemers grote verwantschap voelt met de Achterhoek, maar kiezen er bewust voor het Liemers, hier niet te behandelen. Dit is omdat de Liemerse streektaal een variant is van het Nederfrankisch, niet van het Nedersaksisch. Liemers is wel opgenomen in het WALD.

Samenwerking

Dit lespakket is tot stand gekomen in samenwerking met verschillende partijen: Professor Martijn Wieling, bijzonder hoogleraar Nedersaksische / Groningse taal en cultuur vanuit het Centrum Groninger Taal en Cultuur (CGTC), Het Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers, in het bijzonder Marije Stomps (Streektaalfunctionaris), en Marleen Schilderink en Gijs Jolink van de Zwarte Cross (De Feestfabriek AKG BV). Verder kregen we steun van de Nationale Wetenschapsagenda (NWA).

Het team van Martijn Wieling op de Zwarte Cross 2022.

Opdrachtkaarten

Elke week kunnen leerlingen aan de slag met één opdrachtkaart. Een groepje van 3 à 4 leerlingen kan zelfstandig aan de slag met de opdrachtkaart van de betreffende week. Elke opdrachtkaart duurt 30 tot 60 minuten en bestaat uit 20 minuten met de app 'Van Old naar Jong'. Daarna werken de leerlingen aan de opdrachten die op de opdrachtkaart beschreven staan. Daarnaast gaan de leerlingen in week 5 en 6 bij hun eigen familie en kennissen onderzoek doen naar het Achterhoeks.

De onderdelen van dit lesprogramma volgen elkaar in een logische volgorde op. Het is dus belangrijk om in de aangegeven volgorde aan de slag te gaan met de opdrachtkaarten.

Als hulpbron kun je de leerlingen de online beschikbare Achterhoekse woordenboeken aanreiken. Je kunt een beknopte versie van deze bron bereiken via www.e-wald.nl. Binnenkort is het volledige WALD beschikbaar via www.wald.ecal.nu.

App 'Van Old naar Jong'

Elke week voltooien de leerlingen één of meer levels van de app 'Van Old naar Jong'. Deze app bevat oefeningen voor vier taalvaardigheden in het Achterhoeks: luisteren, lezen, schrijven en spreken. Hiermee maken de leerlingen spelenderwijs kennis met het Achterhoeks. De app is via de Google Play Store (Android) en de App Store (iOS) te installeren door te zoeken op "Van Old naar Jong". Een handleiding (voor de Groningse versie van de app, die qua functionaliteit gelijk is) is te downloaden via www.cgtc.nl/van-old-naor-jong.

Videoserie: Zwarte Cross TV

De videoserie, Zwarte Cross TV, is vanaf oktober 2022 gratis beschikbaar als extra lesmateriaal voor alle basisscholen naast dit lespakket. Docenten die zelf het dialect niet machtig zijn kunnen naast de 'blagen' in de schoolbanken plaatsnemen, want het streektaalonderwijs van 3 minuten per keer wordt compleet verzorgd door presentator Hendrik Hopman. Het is een reeks van een stuk of 8 video's van ongeveer 3 minuten die leuk, grappig of inspirerend zijn. En de video's gaan over onderwerpen die kinderen interessant vinden. Zo leren de kinderen spelenderwijs Achterhoeks door een cool filmpje te kijken. Op deze manier pioniert het festival met een nieuwe manier van streektaalonderwijs op basis van inspirerende en korte video's. De video's zijn gemaakt door een werkgroep van enthousiaste Feestfabriekers, aangevuld met Sander Berendsen en Richard Klompenhouwer van Warboel.

Houdt dus zeker onze website www.zwartecross.nl/zwarte-cross-tv in de gaten voor nóg meer Achterhoeks lesmateriaal.

Onderzoek doen

Een belangrijk onderdeel van dit lespakket is het eigen onderzoek dat de leerlingen gaan uitvoeren in week 4 t/m 7. Ze gaan hiervoor in groepjes van 3 à 4 leerlingen aan de slag. Elk groepje krijgt vier woorden waarvan de uitspraak in de Achterhoek verschilt per streek (variant). De meeste woorden hebben in ieder geval twee verschillende uitspraken en sommige woorden hebben drie of vier verschillende uitspraken. De leerlingen gaan bijvoorbeeld aan hun ouders, opa en oma vragen hoe zij de woorden uitspreken. Zo verzamelen ze samen met de klas informatie die ze uiteindelijk gaan verwerken op de grote poster van de Achterhoek.

Poster

Aan het begin van het project hang je de poster in de klas op om hem te introduceren. De poster bevat de kaart van de Achterhoek, opgedeeld in de vier windstreken: Noord, Oost, Zuid en West. De leerlingen gaan in week 7 op deze poster hun gegevens verwerken: de woorden waarvan ze de uitspraak hebben onderzocht schrijven ze op en plakken ze bij de corresponderende plek, dus de plek waar de spreker is opgegroeid in de Achterhoek.

Weekschema

Week	Inhoud	App levels
1 Introductie	<p>De leerlingen worden zich bewust van het feit dat het Nedersaksisch een andere taal is dan het Nederlands. En dat het Achterhoeks één van de varianten van het Nedersaksisch is. Ook introduceer je dat leerlingen de komende weken kennis gaan maken met het Achterhoeks én zelf onderzoek gaan doen naar het Achterhoeks. Verder staan op de opdrachtkaart discussievragen om klassikaal te bespreken. Hang ook de bijgevoegde lege poster met de verschillende Achterhoekse varianten op. Zie bijlage 1 voor achtergrond informatie over het</p>	<p>Luisteren: verhaaltjes (levels 1-4)</p> <p>Woorden (levels 1-4)</p>
2 Liedje & spel	<p>De leerlingen oriënteren zich op het Achterhoeks door een lied te luisteren ('Oerend Hard' van Normaal) en een woordspel te spelen aan de hand van woorden uit het lied. Dit lied is hier te beluisteren: https://youtu.be/7Y_wUu99E7M. Zie bijlage 2 voor instructies voor het woordspel.</p> <p>Suggestie: Week 2 en 3 zijn ook uit te voeren met andere Achterhoekse nummers.</p>	<p>Luisteren: woorden met tijdslimiet (levels 1-4)</p> <p>Lezen: verhaaltjes (levels 1-4)</p>
3 Luisteren & schrijven	<p>De leerlingen luisteren een nieuw lied ('An de kant' van Karsu) dat moeilijker te begrijpen is. Dit lied is hier te beluisteren: www.youtube.com/watch?v=RpYyzccuYFw. Ze leren om de Achterhoekse klanken uit het lied op te schrijven. De Achterhoekse spelling volgt zoveel mogelijk de Nederlandse spelling, maar laat wel ruimte voor klankvariatie. Afhankelijk van de uitspraak kun je dus zowel 'huus' als 'hoes' schrijven voor het Nederlandse 'huis'. Vervolgens gaat de leerling stap voor stap proberen te begrijpen waar het nummer over gaat door mee te lezen met de tekst (bijlage 3). Druk de bijlage voor iedere leerling af. Op de voorzijde staat de tekst in het Achterhoeks, op de achterzijde de Nederlandse vertaling.</p>	<p>Schrijven: woorden (levels 1-4)</p>

<p>4 Informatie verzamelen voor eigen taalonderzoek</p>	<p>De leerlingen gaan van start met hun eigen onderzoek. Ze krijgen een opdracht om www.e-wald.nl te verkennen als informatiebron. Hier zijn per plaats opgeschreven Achterhoekse uitspraken van verschillende woorden te vinden. Ze verzinnen hier zelf een (nieuwsgierige) vraag bij. Hier zijn enkele suggesties voor interessante vragen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat gebeurt er in het Achterhoeks met de ‘oe’ klank in het Nederlands? • Wat gebeurt er in het Achterhoeks met de ‘ui’ klank in het Nederlands? <p>De website www.e-wald.nl kan ook gebruikt worden als woordenboek. Met dit online woordenboek kan onder andere antwoord worden gegeven op de voorbeeldvragen hierboven.</p> <p>Suggestie: Voor een uitgebreide introductie op het doen van onderzoek kun je het filmpje op www.rug.nl/reuzenrad laten zien. Het onderzoeksreuzenrad is voor de leerlingen ook te vinden op de achterkant van de opdrachtkaart.</p>	<p>Lezen: zinnen (levels 1-2)</p>
<p>5 Onderzoek voorbereiden voor eigen taalonderzoek</p>	<p>De leerlingen gaan in groepjes van (bij voorkeur) 3 à 4 aan de slag met hun eigen onderzoek waarin ze de onderzoeksvraag “Welke variant in het Achterhoeks lijkt wat betreft de uitspraak het meest op het Nederlands?” gaan beantwoorden. Het is goed om deze groepjes als docent zo in te delen dat in iedere groep kinderen van verschillende niveaus zitten. Op die manier kunnen leerlingen met een meer onderzoekende houding de leerlingen die dit lastiger vinden op sleeptouw nemen. Deze week zoeken ze eerst uit wie in hun familie- of kennissenkring Achterhoeks spreekt en in welk gebied ze zijn opgegroeid. Zie bijlage 4 voor meer informatie over de vier windstreken in de Achterhoek.</p>	<p>Schrijven: woorden met tijdslimiet (levels 1-4)</p>
<p>6 Gegevens verzamelen voor eigen taalonderzoek</p>	<p>De leerlingen zoeken per groepje (bij voorkeur) vier woorden uit om onderzoek naar te doen. Ze gaan een plan opstellen om deze week gegevens te verzamelen. Vervolgens gaan ze in hun eigen tijd bezig met de woorden. Aan het eind van de week hebben ze als groep opgeschreven hoe hun woorden in verschillende Achterhoekse gebieden worden uitgesproken. Naast hun eigen familie en kennissen kunnen ze hiervoor ook gebruik maken van website www.e-wald.nl. Zie bijlage 4 voor geschikte woorden om over de groepjes te verdelen.</p>	<p>Lezen: zinnen (levels 3-4)</p>

<p>7 Gegevens verwerken eigen taalonderzoek</p>	<p>De leerlingen schrijven de gevonden uitspraken van de woorden op losse papiertjes en plakken dit op de juiste plaats (overeenkomend met waar de spreker is opgegroeid) op de poster. Klassikaal bespreek je het eindresultaat: wat valt er op? Zie bijlage 4 voor een overzicht van verschillen tussen de verschillende gebieden. Wat is nu het antwoord op de onderzoeksvraag? Dus welke variant van het Achterhoeks lijkt wat betreft de uitspraak het meest op het Nederlands? Om dit precies te kunnen bepalen kun je kijken naar de bonusopdracht. Bekijk na het bespreken van jullie resultaten ook bijlage 5 en hang de bijgevoegde poster naast de door jullie gemaakte poster.</p> <p>De onderzoekers stellen het erg op prijs wanneer jullie een foto van jullie uiteindelijke poster willen mailen naar m.b.wieling@rug.nl. We zullen jullie dan een verrassing terugsturen als dank!</p> <p>Bonusopdracht: Rekenen met taal (zie pagina 9).</p>	<p>Lezen: zinnen met tijdslijmet (levels 1-4)</p>
<p>8 Kwartetspel maken</p>	<p>De leerlingen gaan bezig om zelf een kwartetspel te maken. Ze gebruiken de woorden uit het onderzoek en de vier verschillende windstreken om een kwartet te verzamelen van een woord.</p> <p>Zie bijlage 6 voor uitgebreidere instructies en een invulblad om een kwartetspel te maken.</p>	<p>Spreken: korte woorden (levels 1-4), normale woorden (levels 1-4)</p>
<p>9 Kwartetspel maken</p>	<p>De leerlingen spelen hun eigen gemaakte kwartetspel (in principe) in dezelfde groepjes als in week 8. Ze wisselen van groepjes om ook elkaars kwartetspel te spelen en daardoor meer Achterhoekse woorden te leren. Ook kunnen ze het spel proberen te spelen in het Achterhoeks.</p>	<p>Spreken: lange woorden (levels 1-4)</p>
<p>10 Reflecteren</p>	<p>De leerlingen reflecteren op hun eigen onderzoek en hoe ze naar het Achterhoeks kijken. Dit doen ze aan de hand van reflectie-vragen op de opdrachtkaart.</p>	

Bonusopdrachten

De bonusopdrachten zijn bedoeld als extraatje of voor leerlingen die sneller klaar zijn dan anderen met hun opdrachtenkaart. Ze kunnen na een korte introductie van de leerkracht zelfstandig aan de slag met één van de bonusopdrachten.

Bonusopdracht 1

Om precies te bepalen wat het antwoord is op de onderzoeksvraag, kun je bij week 7 tellen hoeveel woorden helemaal gelijk zijn aan het Nederlands. Het gebied met relatief het grootste aantal (dus het hoogste percentage) Nederlandse uitspraken lijkt dan op basis van jullie onderzoek het meest op het Nederlands. Het is misschien nog leuker om dit wat preciezer te bekijken. Sommige woorden zullen namelijk meer verschillen van het Nederlands dan andere. Je kunt daarom ook kijken naar hoeveel ieder woord verschilt van het Nederlandse woord. Een relatief eenvoudige manier om het verschil tussen twee woorden te bepalen is door de opeenvolgende letters van twee woorden onder elkaar te zetten en te tellen hoeveel (welk percentage) van de letters verschillen. Dit heet ook wel de ‘Hammingafstand’ (zie ook: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hammingafstand>).

Bijvoorbeeld voor het woord “paard” en “peerd”:

p a a r d

p e e r d

0 1 1 0 0 = 2 verschillen van in totaal 5 mogelijke verschillen ($2/5 = 0,4$).

Voor “broek” en “bokse”:

b r o e k

b o k s e

0 1 1 1 1 = 4 verschillen van in totaal 5 mogelijke verschillen ($4/5 = 0,8$)

De Hammingafstand werkt in principe alleen maar voor woorden met hetzelfde aantal letters. Maar in het geval het ene woord langer is dan het andere, tellen we het verschil in het aantal letters erbij op. Om vervolgens te bepalen hoeveel een variant verschilt van het Nederlands, reken je het gemiddelde uit van de gevonden Hammingafstanden. De variant met het laagste gemiddelde lijkt het meest op het Nederlands. De kaart in bijlage 5 is op een vergelijkbare manier gemaakt. In plaats van de Hammingafstand, maakten de onderzoekers gebruik van de iets lastigere ‘Levenshteinafstand’ (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Levenshteinafstand>).

Bonusopdracht 2

Wil je nog meer Achterhoeks? Kijk eens naar Zwarte Cross TV: www.zwartecross.nl/zwarte-cross-tv.

Bonusopdracht 3

Voorlezen uit: 'Tante Rikie's tweede onmundig mooie verhalenboek'

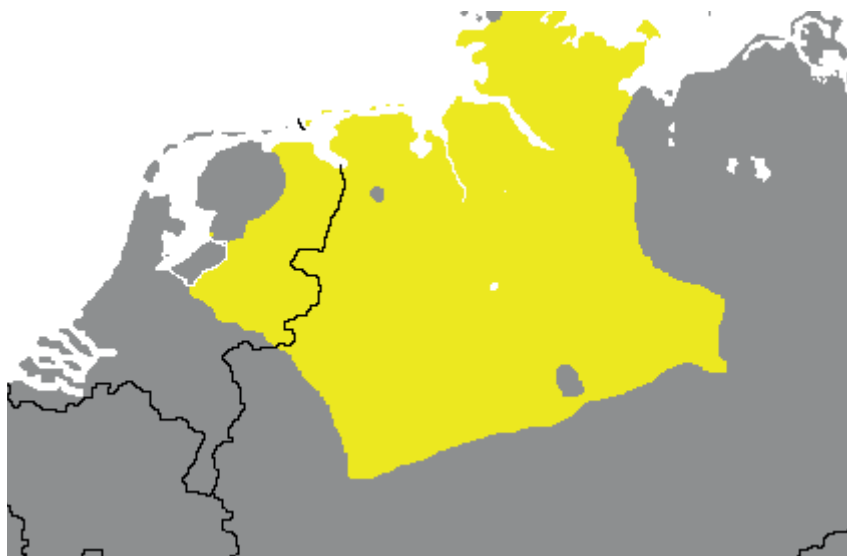
Als echte experts van het Achterhoeks gaan leerlingen in deze opdracht het verhaal 'Stanley het Stekkelvarken' uit het boek 'Tante Rikie's tweede onmundig mooie verhalenboek' voorlezen bij de kleuters. Het boek zit bij dit lespakket.

Bedankt voor het doen van dit lespakket! Wil je meer doen met Achterhoeks in de klas, kijk dan bijvoorbeeld eens op <https://www.ecal.nu/wat-we-doen/educatie>.

Bijlage 1

Aangezien de eerste les klassikaal begint met een introductie en discussie met de klas, kan het handig zijn om iets te weten over het ontstaan van de Achterhoekse streektaal. Hieronder staat daarom in het kort wat informatie over het Achterhoeks. Meer informatie is bijvoorbeeld hier te vinden: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Achterhoeks>.

Het Achterhoeks is één van de vele varianten van het Nedersaksisch, een taal die is ontstaan uit het Oudsaksisch en die wordt gesproken in het noordelijke deel van Duitsland én in zes van de Nederlandse provincies. Het Nedersaksisch is net als het Nederlands, Fries, Duits en Engels een van de zogenaamde West-Germaanse talen. Deze talen zijn dus allemaal familie van elkaar. Dat kun je zien aan dat er veel woorden zijn in deze taal die best veel op elkaar lijken (NL: “hebben”, DE: “haben”, EN: “have”, FR: “hawwe”, NS: “hebben” [spreek uit als “heb’m”]).

Figuur 1: Het Nedersaksische taalgebied

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Nedersaksisch>

De verschillende varianten van het Nedersaksisch in Nederland zijn Twents, Achterhoeks, Sallands, Stellingwerfs, Drents, Gronings, Urkers en Veluws.

Het Nedersaksisch in Nederland lijkt erg op het Nedersaksisch dat over de grens gesproken wordt. Zo kunnen dialectsprekers van beide zijden van de grens gewoon met elkaar spreken in hun eigen dialect. In dit Nederduitse woordenboek (zo heet Nedersaksisch in Duitsland): <http://www.niederdeutsche-literatur.de/dwn> zijn veel woorden te vinden die ook in de Achterhoeks dialecten gebruikt worden. Zoek bijvoorbeeld op “kleine” (kleine in het Duits), “Weib” (vrouw in het Duits), of “haufen” (een hoop in het Duits) en observeer dat de dialectwoorden heel erg op het Achterhoeks lijken, of zelfs identiek zijn.

Streektafen

Fries, Limburgs en Nedersaksisch zijn de drie officiële streektafen in Nederland. De Friese taal is de enige zogenaamde gestandaardiseerde taal en heeft de status van ‘tweede rijkstaal’. Het Limburgs en Nedersaksisch zijn niet-gestandaardiseerde talen, wat betekent dat ze geen door de overheid bepaalde standaardschrijfwijze hebben. Zo wordt het Gronings bijvoorbeeld anders opgeschreven dan het Achterhoeks. Sinds 1996 erkent Nederland het Nedersaksisch als taal en in 2018 zijn er daarnaast afspraken gemaakt onder regionale overheden in het Nedersaksische deel van Nederland. Deze afspraken zorgen ervoor dat overheden zich sterker zullen inzetten om het Nedersaksisch te behouden en te bevorderen. Binnen de Achterhoek houdt het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (www.ecal.nu) zich hiermee bezig.

Steeds minder mensen spreken één van de varianten van het Nedersaksisch. Door aan de slag te gaan met dit lespakket, worden kinderen zich er enerzijds bewust van dat de regio waarin ze wonen een eigen taal heeft, maar ook dat deze taal steeds minder gebruikt wordt en dreigt te verdwijnen. Veel ouders spreken geen Achterhoeks meer, terwijl veel van de grootouders de streektaal nog zullen spreken.

Bijlage 2

Deze week luisteren de leerlingen naar het lied “Oerend Hard” van Normaal. Het lied is te luisteren via de volgende link: https://youtu.be/7Y_wUu99E7M. De leerlingen bespreken (klassikaal of in groepjes) met elkaar waar het liedje over gaat.

Vervolgens gaat de klas het woordspel ‘zoek je maatje’ spelen. Hiervoor krijgt elke leerling een kaartje met een woord erop. Deze woorden komen allemaal in het Achterhoeks voor in het lied “Oerend Hard”. De woorden staan op de volgende pagina. Gebruik of kopieer deze kaartjes, of maak zelf je eigen kaartjes. De leerlingen lopen vervolgens door elkaar en vragen aan elkaar welk woord ze hebben, om degene met de vertaling van hun woord te vinden. De bedoeling is dat ze het woord zelf uitspreken en dus niet laten zien wat er op hun kaartje staat. Zodra iemand zijn of haar ‘maatje’ heeft gevonden, komen ze ter controle naar jou toe. Als iedereen zijn of haar ‘maatje’ heeft gevonden kan je het spel opnieuw spelen door de kaartjes te schudden en iedereen weer een nieuw kaartje te geven.

Dit spel is ook uit te voeren met een ander lied in het Achterhoeks en met andere woorden.

Als je een kleine klas hebt (maximaal 16 leerlingen), zou je als alternatief ook een woordslinger kunnen maken. Dat kun je doen door iedereen een kaartje te geven met zowel een Nederlands woord als een Achterhoeks woord (niet de vertaling van het Nederlandse woord), zodanig dat ze als klas een slinger vormen wanneer ze de juiste vertalingen hebben gevonden.

Angescheurd	Aangescheurd	Betjen	Beetje
Vonnen	Vonden	Gevoar	Gevaar
Tied	Tijd	Gedach	Gedacht
Verknooid	Verspild	Altied	Altijd
Vrouwluu	Vrouwen	End	Einde
Stoaven	Stoven	Keerl	Kerel
Noa	Na	Iederene	Iedereen
Huus	Huis	Heur	Hoor
Alderbastend	Ontzettend	Hoender	Kippen

Tekst van het lied “Oerend Hard” van Normaal:

Ik zeg oeh (oe), ik zeg ah (ah), ik zeg oeh (oeh), oe (oeh).

Oehoe oerend hard kwamen zie doar angescheurd,
oehoe oerend hard, want zie hadden van de motocross geheurd.
Langzaam ri-jen deden zie nooit, dat vonnen zie toch moar tied verknooid,
Bertus op zien Norton en Tinus op de BSA.

Noar de motocross op 't Hengelse zand,
de hoender en de vrouwluu stoaven an de kant.
Bertus op zien Norton en Tinus op de BSA.

Refrein:

Zie gingen oeh, oehoe oehoe, oe oe oehoerend hard (2x)

Oehoe oerend hard scheurden zie noa de cross noar huus,
Oehoe oerend hard, want dan waren zie eerder thuus.
Zie hadden alderbastend gein gehad, zie waren allebei een heel klein betjen zat,
Bertus op zien Norton en Tinus op de BSA.

An 't gevoar hadden zie nog nooit gedach,
zie waren koning op de weg en dachten alles mag.
Bertus op zien Norton en Tinus op de BSA.

Refrein:

Zie gingen oeh, oehoe oehoe, oe oe oehoerend hard. (2x)

Moar zoas altied kwam an dat gejakker een end,
deur een zatte keerl die de snelheid van een motor niet kent.
Bertus reej der op en Tinus kwam der vlak achter an,
en iederene zei van die luu heur i-j nooit meer wat van.
Zie gingen nooit, nee nee nooit, nooit meer oerend hard.
Zie gingen nooit, nee nee nooit, nooit meer oerend hard.

Moar wi-j goat oeh oehoe oehoe oe oe oehoerend hard! (enz.)

Let op: de tekst van dit nummer is niet geschreven in WALD-spelling.

Vertaling van het lied “Oerend Hard” van Normaal:

Ik zeg oeh (oe), ik zeg ah (ah), ik zeg oeh (oeh), oe (oeh).

Oehoe oehoerend hard, kwamen zij daar aangescheurd
Ohoe oehoerend hard, want ze hadden van de motorcross gehoord
Langzaam rijden, dat deden ze nooit, dat vonden ze zonde van hun tijd
Bertus op z'n Norton, en Tinus op de BSA.

Naar de motorcross op het Hengelose Zand
De kippen en de vrouwen, die stoven aan de kant
Bertus op z'n Norton, en Tinus op de BSA

Refrein:
Ze gingen oeh, oehoe oehoe, oe oe oehoerend hard (2x)

Ohoe oehoerend hard, scheurden ze na de cross naar huis
Ohoe oehorend hard, want dan waren ze eerder thuis
Ze hadden heel veel lol gehad, ze waren allebei een heel klein beetje dronken
Bertus op z'n Norton en Tinus op de BSA

Aan gevaar hadden ze nog nooit gedacht
Ze waren koning op de weg en dachten 'alles mag'
Bertus op z'n Norton en Tinus op de BSA

Refrein:
Ze gingen oeh, oehoe oehoe, oe oe oehoerend hard (2x)

Maar zoals altijd kwam aan dat gejakker een eind
Door een zatte kerel die de snelheid van een motor niet kent
Bertus reed erop en Tinus kwam er vlak achteraan
Iedereen zei van die lui hoor je nooit meer wat van
Ze gingen nooit, nee nee nooit, nooit meer oerend hard
Ze gingen nooit, nee nee nooit, nooit meer oerend hard

Maar wij gaan oeh oehoe oehoe oe oe oehoerend hard! (enz.)

Bijlage 3

Tekst van het lied “An de kant” van Karsu:

Ik stap in mien wagen, ‘k heb goeie zin
Ik loat ‘t lekker spoken;’k ri-j oaveral tegenin
‘T Rooie stoplicht dat haal ik nog net
‘K Geef zoveel gas da’k ‘t remmen verget

Alle rontondes die nem ik linksum
Dat vin’k zo mooi, ik wet zelf niet woarum
Ik zie een dermpel, dat is mien kans
Ik sping um veurbi-j die langzame zwans
An de kant! 7x

Ik rem niet veur dieren, want ik rem nooit
‘K heb al zien leaven al tied zat verknoid
Alle politie die daag ik uut
Ik krieg een kick van’t sirenegeluud

Ik kiek in de spiegel, ze kommen mien noa
Ze goat dezelfde kant uut die ik ook goa
Hahaaa ik stroop mien mouwen op
Mien harte pomt, want ik ri-j op kop
An de kant

Refrein:

Loat ze moar kommen, ‘t gas op de plank
Ik trap ‘m deur de boajem heer
Loat ze moar kommen, ‘t gas op de plank
Ik geef mien wagen smeer

De eerst vief wagens die bun ik zo kwiet
Moar dan ken i-j die wouten nog niet
‘T Bunt net mieren; ze bliieven moar kommen

Ik schakel terug. Potverdulleme
An de kant

Vervolg tekst van het lied “An de kant” van Karsu:

Refrein

Now kom ik pas echt goed op gang
Mien grote geluk is: ik bun nooit bang
De ophaalbrug geet net umhoog
Ze ziet mien vliegen als een blad uut de boom

Ik goa wel hoog, moar niet zo wiet
Dondert mien de wagen op de kop
Ik klim op de wal met't stuur in de hand
Lachend zwaai ik noar de oaverkant

Refrein

De brug geet umlaag, moar ik loat mien niet kennen
Ze haalt mien in bi-j't wegrennen
“Oh, meneer Jovink 't is goed da'k ow zie
Heb i-j misschien een sticker veur mien?”

Refrein

Nederlandse vertaling van An de kant - Karsu

Ik stap in m'n wagen, ik heb goede zin
Ik laat 't lekker spoken, ik rij overal tegenin
't Rode stoplicht dat haal ik nog net
'K geef zoveel gas dat ik 't remmen vergeet

Alle rotondes die neem ik linksom
Dat vind ik zo mooi, ik weet zelf niet waarom
Ik zie een drempel, dat is mijn kans
Ik spring 'm voorbij die langzame zwans (scheldwoord, geen letterlijke vertaling)
Aan de kant! 7 x

Ik rem niet voor dieren, want ik rem nooit
'K heb heel mijn leven al genoeg tijd verknoeid
Alle politie die daag ik uit
Ik krijg een kick van 't sirenegeluid

Vervolg vertaling van het lied “An de kant” van Karsu:

Ik kijk in de spiegel, ze komen me achterna
Ze gaan dezelfde kant uit die ik ook ga
Hahaaa ik stroop mijn mouwen op
Mijn hart pompt, want ik rij op kop
Aan de kant

Refrein:

Laat ze maar komen, ‘t gas op de plank
Ik trap ‘m door de bodem heen
Laat ze maar komen, ‘t gas op de plank
Ik geef m’n wagen een pak slaag

De eerste vijf auto’s die ben ik zo kwijt
Maar dan ken je die wouten nog niet
‘T zijn net mieren; ze blijven maar komen
Ik schakel terug. Potverdomme
Aan de kant

Refrein

Nu kom ik pas echt goed op gang
Mijn grote geluk is: ik ben nooit bang
De ophaalbrug gaat net omhoog
Ze zien me vliegen als een blad uit de boom

Ik ga wel hoog, maar niet zo ver
Dondert mijn wagen op de kop
Ik klim op de wal met ‘t stuur in de hand
Lachend zwaai ik naar de overkant

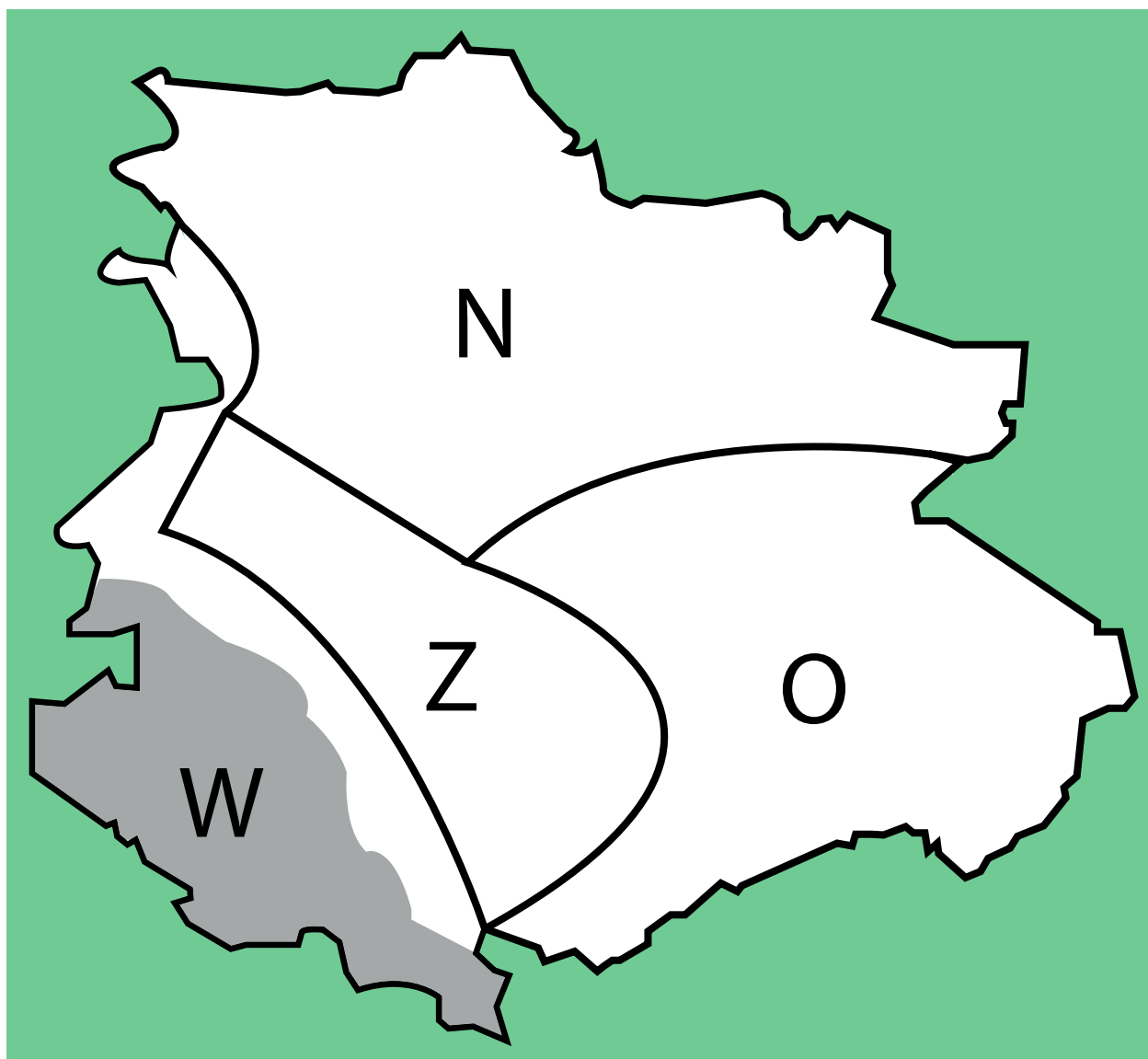
Refrein

De brug gaat omlaag, maar ik laat me niet kennen
Ze halen me in bij ‘t wegrennen
“Oh, meneer Jovink ‘t is goed dat ik u zie
Heeft u misschien een sticker voor mij?”

Refrein

Bijlage 4: woorden voor eigen onderzoek

Het Achterhoeks is in verschillende varianten in te delen. In dit lespakket onderzoeken we vier (samengenomen) varianten van het Achterhoeks die in het grootste deel van de Achterhoek worden gesproken. De vier varianten zijn opgedeeld in de vier windstreken: Noord, Oost, Zuid en West. Op onderstaande kaart zie je de verdeling van de Achterhoek in de vier windstreken.

Belangrijkste verschillen tussen de varianten

De volgende tabel geeft een indruk van de belangrijkste verschillen tussen de vier in dit lespakket behandelde (samengestelde) varianten van het Achterhooks. Let op: de onderstaande verschillen zijn geen algemeen geldende regels, maar enkel globale indicaties van waar de verschillen te vinden zijn.

	Noord	Oost	Zuid	West
Uitgang op -e	Ja Vrouwe	Ja Vrouwe (Vrommes)	Nee Vrouw	Nee Vrouw
Nederlandse 'ij' wordt 'ie' (pijp, ijs, ijsco)	Ja Piepe, les Nee Ijsco	Ja Piepe, les Nee Ijsco	Ja Pie-p, les Nee Ijsco	Ja Pie-p, les Nee Ijsco
Nederlandse 'ui' wordt 'uu' (huis, muis)	Ja Huus Muus	Ja Hoes Moes	Ja Huus Muus	Ja Huus Muus
Verkleinwoord eindigt op '-jen' (handje, liedje, mandje, broertje)	Ja Handjen, leedjen, mendjen Nee Breurken	Ja Leedjen Nee Hendeken, men- deken, breurken	Nee Hendje Liedje Mandje Bruurke	Nee Hendje Liedje Mandje Bruurke
Nederlandse 'e' wordt 'ae' (eten)	Nee Etten	Ja Aeten	Ja Aeten	Ja Aeten
Nederlandse 'oo' wordt 'äö' (goot)	Nee Götte	Nee Götte	Ja Gäöt	Ja Gäöt
Nederlandse 'ou' wordt 'al' (zout)	Nee Zolt	Ja Zalt	Ja Zalt	Ja Zalt

Woorden om te onderzoeken

De woorden uit onderstaande tabel kun je over de groepjes verdelen, zodat ze op zoek kunnen gaan naar de Achterhoekse uitspraak van deze woorden. Geef dus alleen het Nederlandse woord en niet de vertaling van het woord in één van de varianten van het Achterhoeks. Sommige groepjes mogen bezig gaan met dezelfde woorden. Dat is niet erg, want dit kan juist voor interessante uitkomsten zorgen.

Geen variatie	Weinig variatie	Veel variatie
Bed	Huis	Toilet
Rivier	Tuin	Schemering
Muis	Onkruid	Egel
Kapot	Achterwaarts	Gauw
Gapen	Ziek	Bloot
Trui	Broek	Snoep
Vallen	Kietelen	Slenteren
Liefde	Medelijden	Kwaad
Woord	Vragen	Praten
Heks	Kermis	Verstoppertje
Mes	Lepel	Bord
Mobieltje	Gratis	Hard rijden

Bijlage 5: Taalvariatie in de Achterhoek

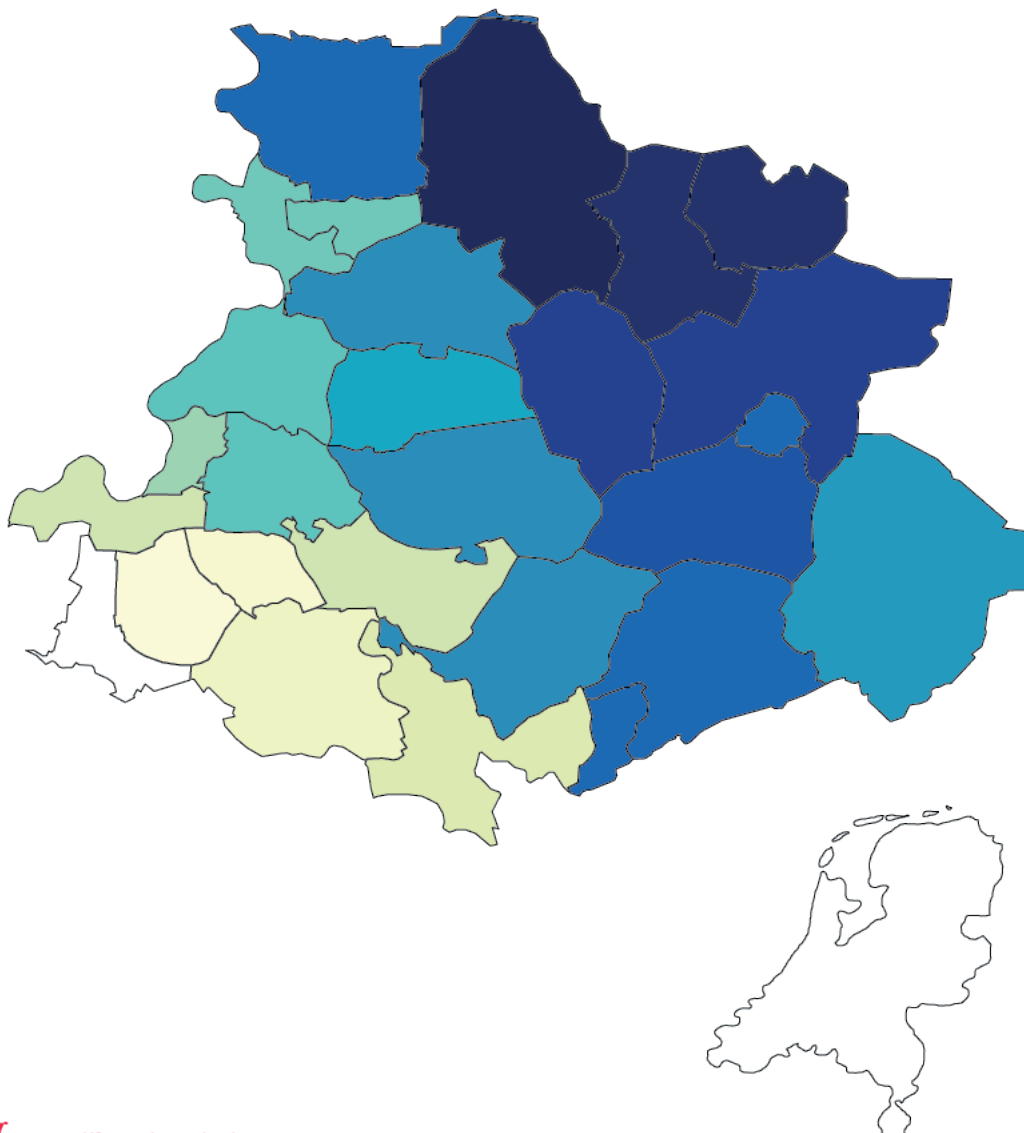
Op de grote poster die bij dit lespakket zit (hieronder een verkleinde versie) staan kaarten die door de onderzoekers zijn gemaakt op basis van heel veel (meer dan 100) Achterhoekse woorden. Lijken de patronen op deze poster op jullie resultaten? Is het antwoord op de onderzoeksvraag op basis van jullie onderzoek vergelijkbaar met het antwoord dat gegeven wordt op deze poster? Het is overigens geen probleem als dat niet het geval is. Het laat namelijk zien dat niet ieder woord eenzelfde patroon van variatie heeft. Vooral bij een kleiner aantal woorden maakt het daarom niet uit welke woorden je precies hebt onderzocht. Om die reden analyseren onderzoekers juist vaak honderden (i.p.v. tientallen) woorden.

Taalvariatie in de Achterhoek

Deze kaart laat op basis van de uitspraak van honderden woorden (verzameld in de jaren 90 en beschikbaar gesteld door het Meertens Instituut) zien welke streektaalvarianten in de verschillende (vroegere) gemeentes van de Achterhoek en Liemers het meest op het Nederlands lijken. De kleur van het Nederlands is wit (zoals in het kleine kaartje), dus hoe lichter de kleur, hoe meer de uitspraak in die gemeente op het Nederlands lijkt. Overigens zijn de grenzen tussen streektaalvarianten heel vaak niet gelijk aan gemeentegrenzen, maar we gebruiken deze hier alleen om het kaartje mooi in te kunnen kleuren. Het is dus goed mogelijk dat in één gemeente meerdere streektaalvarianten gesproken worden. Dat is alleen niet zichtbaar in deze kaart. Het kan daarom zijn dat de streektaalvariant in een bepaald gebied meer afwijkt van het Nederlands dan de kleur op het kaartje doet vermoeden.

Onze onderzoeksvraag was: welke variant van het Achterhoekse lijkt het meest op het Nederlands?

Het antwoord daarop is het zuid-westelijke overgangsgebied tussen de Liemers (Nederfrankisch) en de Achterhoek (Nedersaksisch). Aangezien het Nederlands een Nederfrankische taal is, en het Nedersaksisch een andere taal is dan het Nederlands is dat niet heel verrassend. Wanneer je ouders behalve het Nederlands, Achterhoekse spreken zijn ze dus tweetalig!

Bijlage 6: kwartetspel

Tijdens de opdracht van week 8 gaan de leerlingen aan de slag om hun eigen kwartetspel te maken, dat ze in week 8 gaan spelen. Ze kunnen hiervoor gebruik maken van het bijgevoegde invulblad en de poster met alle opgeplakte woorden. Print voor elk groepje een invulblad uit en vraag ze de woorden te gebruiken die ze hebben onderzocht.

MOL

Noord Weule

Oost Gäöre

Zuid Wule

West Wuul

MOL

Noord Weule

Oost Gäöre

Zuid Wule

West Wuul

MOL

Noord Weule

Oost Gäöre

Zuid Wule

West Wuul

MOL

Noord Weule

Oost Gäöre

Zuid Wule

West Wuul

MEISJE

Noord Maeken

Oost Daernken

Zuid Deertjen

West Deertje

MEISJE

Noord Maeken

Oost Daernken

Zuid Deertjen

West Deertje

MEISJE

Noord Maeken

Oost Daernken

Zuid Deertjen

West Deertje

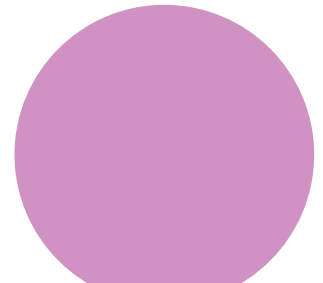
MEISJE

Noord Maeken

Oost Daernken

Zuid Deertjen

West Deertje

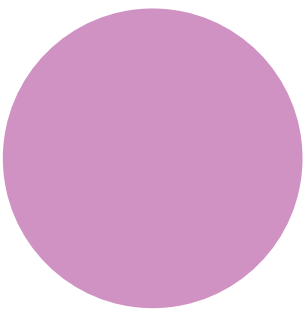

Noord

Oost

Zuid

West

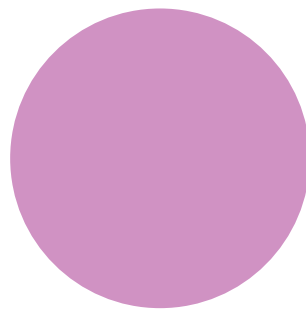

Noord

Oost

Zuid

West

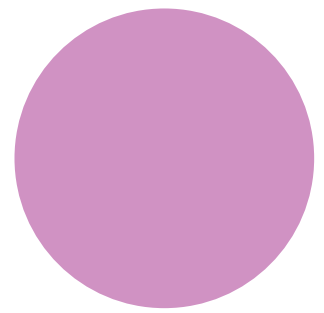

Noord

Oost

Zuid

West

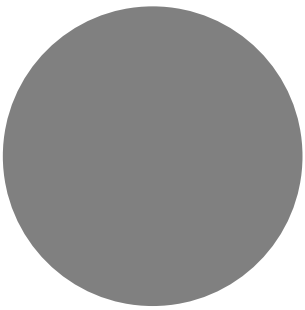

Noord

Oost

Zuid

West

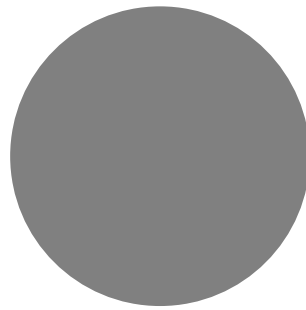

Noord

Oost

Zuid

West

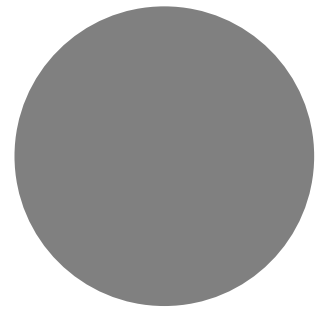

Noord

Oost

Zuid

West

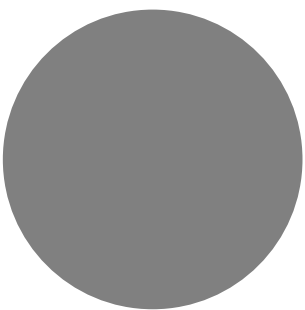

Noord

Oost

Zuid

West

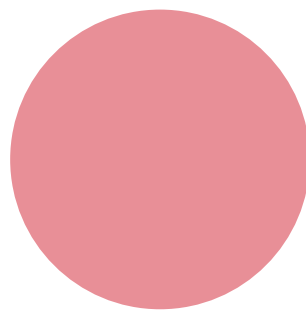

Noord

Oost

Zuid

West

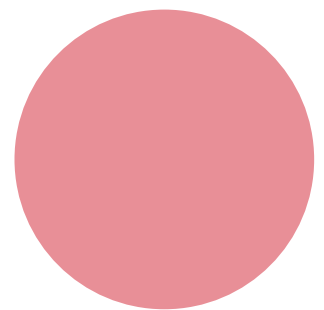

Noord

Oost

Zuid

West

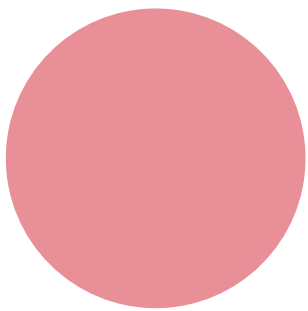
Noord

Oost

Zuid

West

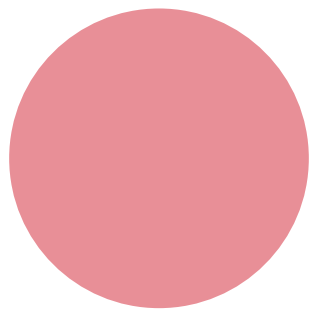

Noord

Oost

Zuid

West

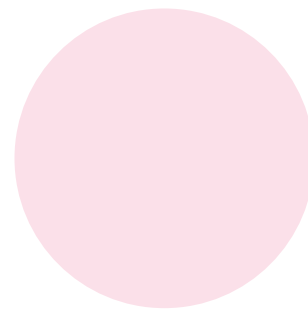

Noord

Oost

Zuid

West

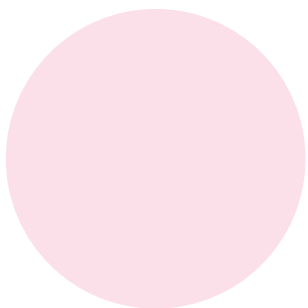
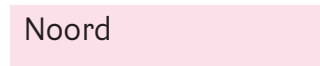

Noord

Oost

Zuid

West

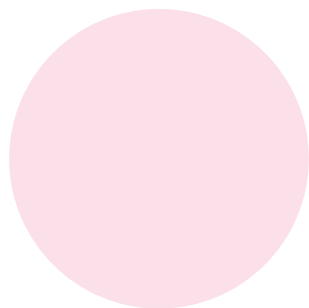

Noord

Oost

Zuid

West

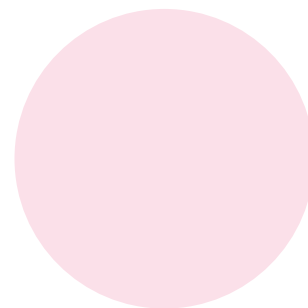

Noord

Oost

Zuid

West

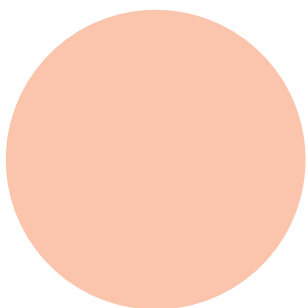
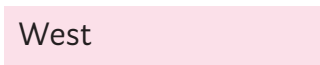

Noord

Oost

Zuid

West

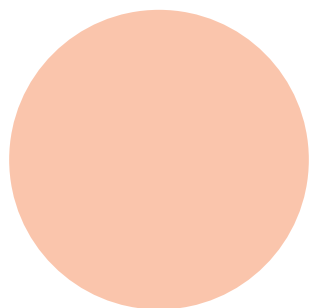

Noord

Oost

Zuid

West

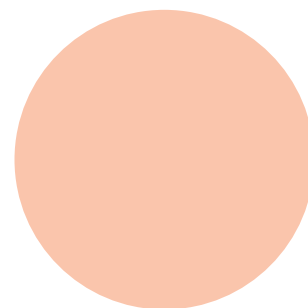

Noord

Oost

Zuid

West

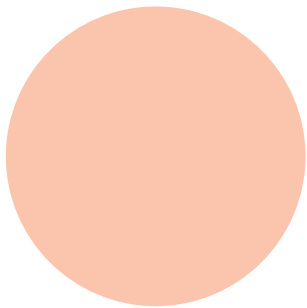
Noord

Oost

Zuid

West

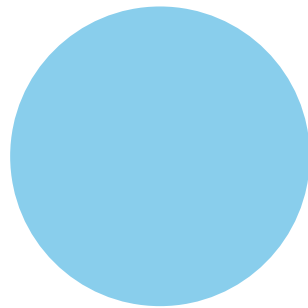

Noord

Oost

Zuid

West

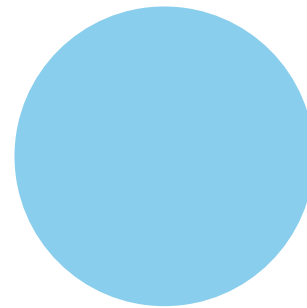

Noord

Oost

Zuid

West

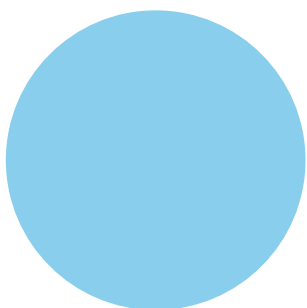

Noord

Oost

Zuid

West

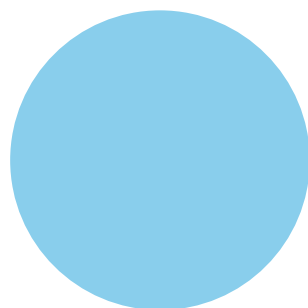

Noord

Oost

Zuid

West

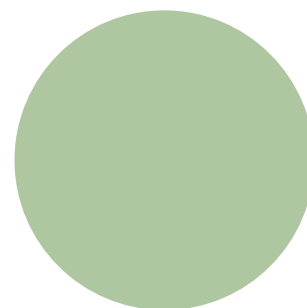

Noord

Oost

Zuid

West

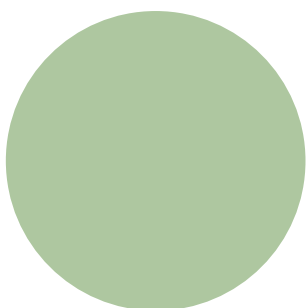

Noord

Oost

Zuid

West

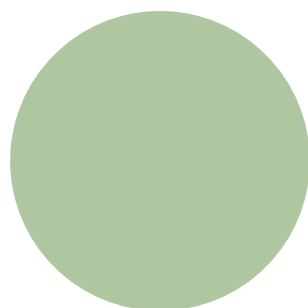

Noord

Oost

Zuid

West

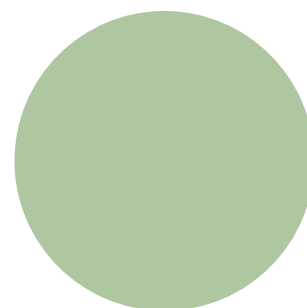

Noord

Oost

Zuid

West

Noord

Oost

Zuid

West